

Τζέιμς Τζόις: Κωδικοί Πρόσβασης

Περιοδικό *Highlights*, τ. 11, Δεκέμβριος 2001, Έλενα Χουζούρη

Το 2002 συμπληρώνονται ογδόντα χρόνια από τότε που εκδόθηκε ο *Οδυσσέας* του Τζέιμς Τζόις, έργο που εξακολουθεί να θεωρείται το υπερμυθιστόρημα της παγκόσμιας λογοτεχνίας γοητεύοντας και προκαλώντας αναγνώστες και μελετητές. Ο Άρης Μαραγκόπουλος ανήκει στην κατηγορία των μελετητών που διάλεξαν την διαρκή εγρήγορση μελετώντας τον τζοϊσικό ογκόλιθο ποικιλοτρόπως. Αυτή την φορά επανέρχεται στον *Οδυσσέα* προσφέροντας έναν ιδιότυπο αλλά γλαφυρό «οδηγό ανάγνωσης», μια πυξίδα για απαιτητικούς και μη αναγνώστες του έργου του ιρλανδού συγγραφέα. Το βιβλίο *Ulysses: Οδηγός ανάγνωσης*, όπως είναι ο ακριβής τίτλος, κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Κέδρος.

Μιλήσαμε με τον συγγραφέα του ζητώντας να μας αποκαλύψει το «μυστικό» που διατηρεί αμείωτο το ενδιαφέρον του για το έργο του Τζόις εδώ και τριάντα χρόνια αλλά και μερικά από τα «κλειδιά» που προτείνει ο *Οδηγός* του στους αναγνώστες του *Οδυσσέα*.

Τέταρτο βιβλίο για τον Τζέιμς Τζόις, κύριε Μαραγκόπουλε. Εσείς προσωπικά, ως συγγραφέας, τι παίρνετε κάθε φορά που σκύβετε πάνω στον τζοϊσικό *Οδυσσέα*;

Ό,τι εισπράττει κάθε αναγνώστης: την απόλαυση, αυτήν που προσφέρει κάθε σημαντική λογοτεχνία. Η διαφορά με την τζοϊσική απόλαυση οφείλεται στο ότι είναι ανεξάντλητη: επειδή οι συνδυασμοί μέσα από τους οποίους οδηγείται να διαβάσει το βιβλίο ο αναγνώστης είναι επίσης ανεξάντλητοι. Αυτό το βιβλίο είναι το πιο ανοικτό βιβλίο στον κόσμο. Ο καθένας μπορεί να το ξεκινήσει όπως θέλει, απ' όπου θέλει, να σταματήσει και να συνεχίσει από άλλο σημείο και ύστερα, έπειτα από καιρό ωριμότητας, να κάνει τη «δύσκολη» δουλειά: να ενώσει μεταξύ τους τα ίχνη της αναγνωστικής του διαδρομής. Αυτή η κατεξοχήν στοχαστική ανάγνωση ελκύει απέραντη απόλαυση, πιστέψτε με.

Γράφοντας τον *Οδηγό ανάγνωσης* εργαστήκατε και σαν αναγνώστης που χρειάζεται κλειδιά για να «ανοίξει» το έργο του Τζόις;

Διαβάζοντας, μαθαίνεις τρόπους να κατευθύνεις και άλλους αναγνώστες στο δικό σου δρόμο. Προσπάθησα ωστόσο να αφήσω ελεύθερο τον διάπλου στον αναγνώστη του Τζόις. Το βιβλίο μου δεν είναι «λυσάρι» του *Ulysses*, δεν προσφέρει έτοιμες λύσεις, είναι σύντροφος ανάγνωσης. Αυτό σημαίνει ότι απλώς υποδεικνύει τις πλέον πολυσύχναστες αναγνωστικές λεωφόρους, αυτές που διέτρεξαν χιλιάδες αναγνώστες πριν από εμάς. Ο αναγνώστης πρέπει να ανακαλύψει τα δικά του «κλειδιά» για το *Ulysses* μέσα από μια μεγάλη «κλειδοθήκη» που του προσφέρει το δικό μου βιβλίο.

Υπάρχει αναγνώστης του *Οδυσσέα* που να μην χρειάζεται «κλειδιά»; Κι αν υπάρχει, σκιαγραφήστε τον.

Τον σκιαγραφώ εκτενώς στην Εισαγωγή του βιβλίου μου. Πρόκειται για τον αναγνώστη που διαβάζει το *Ulysses* ως ποίημα. Αυτή είναι η πρώτη προσέγγιση οποιουδήποτε αναγνώστη. Έτσι το προσέγγισα κι εγώ όταν τον πρωτοδιάβασα, δίχως κλειδιά και βοηθήματα, ως ποιητικό έργο που επικοινωνεί με τη δυναμική της γλώσσας του, όσο ερμητική κι αν φαντάζει αυτή στην πρώτη ανάγνωση.

Μπορείτε να μας ξεναγήσετε στον *Οδηγό* σας;

Ο *Οδηγός* περιλαμβάνει δεκαοκτώ κεφάλαια, όσα ακριβώς τα επεισόδια στο *Ulysses*, τα οποία υποδιαιρούνται σε ενότητες – οι ίδιες σ’ όλα τα κεφάλαια, π.χ. σε κάθε κεφάλαιο υπάρχει η ενότητα *Πλοκή* ή η ενότητα *Τεχνική*. Αυτό επιτρέπει στον αναγνώστη να διαβάζει το βιβλίο καθέτως και οριζοντίως: μπορεί φερ’ ειπείν να διαβάσει την ενότητα *Οδύσσεια* από όλα τα κεφάλαια και έτσι να εξοικειωθεί με μια «ομηρική-μυθική» ανάγνωση του βιβλίου. Μπορεί επίσης να διαβάσει μόνο τα κεφάλαια της *Τεχνικής* και έτσι να αποκτήσει μια σαφή ιδέα για τους λογοτεχνικούς τρόπους του βιβλίου. Εγώ συνιστώ στον αρχάριο αναγνώστη να διαβάσει πρώτα οριζοντίως όλες τις μικρές ενότητες που συνοψίζουν την πλοκή. Ύστερα να προχωρήσει στην ανάγνωση των μεταφρασμάτων για να αποκτήσει μια «γεύση» από την ατμόσφαιρα του έργου. Από εκεί κι έπειτα ο αναγνώστης βρίσκει μόνος τον δρόμο του, τόσο στον *Οδηγό* μου όσο και στο *Ulysses*. Να προσθέσω ότι αρκετοί αναγνώστες διαβάζουν τον *Οδηγό* μου ως μυθιστόρημα και μάλιστα αστυνομικού τύπου: αναζητούν τον «εγκληματία» δημιουργό.

Ποια μέθοδο επιλέξατε για τον *Οδηγό* και πώς εξασφαλίσατε ότι θα είναι αποτελεσματικός και θα μας οδηγήσει στην τζοϊσική *Ιθάκη*;

Ο *Οδηγός Ανάγνωσης* τεκμηριώνεται σε μια εκτενή διεθνή βιβλιογραφία. Διαβάζω το πρωτότυπο γύρω στα τριάντα χρόνια, συγκρίνοντας, στο μεταξύ, τις αναγνώσεις μου με εκείνες άλλων τζοϊσικών μελετητών. Προσπάθησα το βιβλίο να ανταποκρίνεται στα βασικά ερωτήματα που είχα εγώ όταν ξεκίνησα την ανάγνωσή του στα φοιτητικά μου χρόνια. Αυτό το κριτήριο υπήρξε η πυξίδα μου προς την αποτελεσματικότητα του βιβλίου.

Πώς εξηγείτε το γεγονός ότι ο *Οδυσσέας*, παρά τον όγκο και τις δυσκολίες του, όταν κυκλοφόρησε πριν από ογδόντα χρόνια έγινε μπέστ σέλερ που μάλιστα, όπως γράφετε στην Εισαγωγή σας, εξακολουθεί να πουλάει κάθε χρόνο πάνω από 100.000 αντίτυπα;

Τότε έγινε επιτυχία για άλλους λόγους που αφορούσαν τη συγκυρία της απαγόρευσης του έργου στην Αμερική. Ωστόσο διανοούμενοι όπως ο Τ.Σ. Έλιοτ αναγνώρισαν από πολύ νωρίς ότι «από το *Ulysses* δεν μπορεί κανείς μας να ξεφύγει». Είναι αλήθεια, οι μεγαλύτεροι συγγραφείς του 20^{ου} αιώνα από τον Ναμπόκοφ ως τον Μπροχ ομνούν στο όνομά του. Και όχι μόνο αυτοί. Δεν υπάρχει στοχαστής του εικοστού αιώνα που να μην αναφέρθηκε εκτενώς στο *Ulysses*. Είναι η επιτομή όλου του αιώνα που πέρασε, η Βίβλος ταυτοχρόνως και η Μαρτυρία του, «μια ήπειρος νοήματος» όπως έλεγε και ο Μπόρχες. Το αντίθετο, το να μην διαβάζεται, θα ήταν περίεργο. Εξίσου περίεργο με το να μη διαβάζονταν, φερ’ ειπείν, τα ομηρικά έπη.

